

Bolette Frydendahl Larsen

At fejre historien

REFLEKSIONER EFTER STEMMERETSJUBILÆET I DANMARK¹

Nationalsangen rungede over Christiansborg Slotsplads foran det danske Folketing d. 5. juni 2015. Et optog af mennesker havde vandret gennem byen i en markering af 100-året for 1915-grundloven og kvinders valgret. Mange af deltagerne var klædt i kjoler og hatte med fjer som taget ud af et fotografi fra 1915. Det var ikke tilfældigt. Præcis 100 år tidligere havde mellem 12.000 og 20.000 kvindesagskvinder indtaget de samme gader på vej mod Christiansborg den dag, da magtens mænd skulle underskrive den nye grundlov.

AT FEJRE HISTORIEN

Der var et væld af stemmeretsmarkeringer i Danmark i 2015 med forskelligt fokus og indhold. I denne artikel vil jeg med udgangspunkt i kvindeoptøget, som var den største offentlige begivenhed i forbindelse med jubilæumsåret, diskutere, hvad der sker, når vi markerer historiske begivenheder ved at fejre politiske sejre. Artiklen er skrevet ud fra præmissen om, at det ikke bare er fortiden, der genforhandles, når vi markerer historiske begivenheder, men at det også er mulighederne for at formulere politiske visioner for nutiden og fremtiden.

DE GLEMTE HISTORIER OG DE MULIGE FREMTIDER

Erindringshistorikere har længe understreget, at når noget huskes, glemmes noget andet. Hvis man afprøver denne pointe på optøget for markeringen af stemmeretten anno 2015, falder det fx i øjnene, at optøgets fortrop bestod af et stort dannebrog efterfulgt af Dansk Kvindesamfundets banner. På hundredeåret for den almene valgret fremstod

Kvindesamfundet dermed som fortrup i den historiske kamp for stemmeret. Dansk Kvindesamfund blev oprettet i 1871 og er dermed den første danske kvindesagsforening. Foreningen eksisterer fortsat og er dermed ikke blot en vigtig historisk aktør i ligestillingskampen, men også en vigtig nutidig aktør. Det var da også Kvindesamfundet, der i samarbejde med Danmarks Nationalmuseum inviterede til at gentage optøget i 2015. Kvindesamfundets stemmeretskamp er imidlertid kun en del af stemmeretshistorien, da foreningens kamp for kvindeligt stemmeret til Rigsdagen først officielt begyndte i 1906, hvor organisationen – efter årtiers afvisning af offentligt at engagere sig i dette spørgsmål – meldte sig under denne kamps faner (Larsen 2008, 2013). I slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet skelnede man mellem kommunal stemmeret og såkaldt ”politisk stemmeret” til Rigsdagen. En anden skillelinje i kvindesagen var spørgsmålet om klasse. På den ene side stod de, der arbejdede for kvinders stemmeret som en del af almen stemmeret for kvinder af alle klasser og arbejdere af alle køn. På den anden side stod de, der kæmpede indenfor logikken om privilegeret stemmeret, og således prioriterede stemmeret for selverhvervende kvinder, der kunne sidestilles med de mænd, der allerede havde opnået stemmeret. Frem til 1906 fokuserede Kvindesamfundet i stemmeretsspørgsmålet på kommunal stemmeret for ugifte, selvforsørgende kvinder og enker (Nielsen 2015). Den kommunale stemmeret opnåede flertal før stemmeretten til Rigsdagen og blev en realitet for alle kvinder i 1909.

Som et resultat af Kvindesamfundets modstand mod at engagere sig offentligt i den såkaldt politiske stemmeretskamp brød en gruppe medlemmer af foreningens ud og dannede i 1885 *Kvindelig Fremskridtsforening*. I den nye organisation, som kun tillod kvindelige medlemmer, kæmpede kvinder som Johanne Meyer og Matilde Bajer allerede fra 1885 for kvinders stemmeret som en uadskillelig del af en socialistisk kamp for stemmeret og rettigheder på tværs af køn og klasse. Efter dannelsen af *Kvindelig Fremskridtsforening* opstod der en lang række nye kvindesagsforeninger, der havde kvinders valgret som del af deres program og i 1889 opstod *Kvindevalgretsforeningen*, som havde valgret til kvinder ved kommunale valg og rigsdagsvalg som sit eneste mål. I flere årtier havde disse kvindesagsforeninger kæmpet for stemmeretten til Rigsdagen uden Kvindesamfundets formelle opbakning. Omkring århundredeskiftet samlede en lang række af disse kvindesagsforeninger sig i forhold til stemmeretskampen under paraply- og enkeltsagsorganisationen *Danske Kvindeforeningers Valgretsudvalg*. Igennem denne organisation repræsenterede de Danmark i den internationale organisation *International Women's Suffrage Alliance* (Larsen 2013:530, Bladt 2014). Kampen for stemmeret var altså præget af en mangfoldighed af foreninger og af en international organisering. Alt dette stod Kvindesamfundet udenfor frem til 1906, og Kvindesamfundet var dermed langt fra en central brik i kampen for stemmeret til Rigsdagen. I en stemmeretsfejring i 2015, der bestod af et optog med Kvindesamfundet i front, forsvandt den tidlige stemmeretskamp umærkeligt ud af historien. Fokus blev sejren i 1915 og den politiske konsensus for almen stemmeret, der på dette tidspunkt var opnået, fremfor den 30 årige lange kamp for politisk stemmeret.

Til Danmarks Kvinder!

NAAR Danmarks nye Grundlov underskrives den 5te Juni i Aar, da vil alle politiske Skel mellem Mænd og Kvinder være stietede i dette Land, og Kvinder fra den borgerlige Umyndighedstilstand være hævet op til den fuldmyndige Borgers politiske Ansvarlighed. Denne Forandring i Kvindens Samfundsstilling er af en saa indgribende Betydning, at man ikke i Øjeblikket kan danne sig en klar Forestilling om dens Rækkevidde i Fremtiden, men ingen Kvinde kan se med Ligegyldighed paa den Rettighed, som nu gives hende, og i skylder Offentligheden en Tilkendegivelse af, at det forholder sig saaledes. I Forstaaelse heraf er en Kreds af Kvinder, Repræsentanter for vore Kvindeorganisationer traadt sammen og retter følgende Opfordring til Kvinder i By og paa Land:

Danske Kvinder, unge og gamle, hvilken Samfundsstilling vi indtager, hvilket Parti vi tilhører, lad os slutte os sammen den 5te Juni, og paa det Tidspunkt, hvor den nye Grundlov underskrives, gaa til Amalienborg og derefter til Rigsdagen for ved vor Nærværelse at give Regeringen og Folkets Repræsentanter et Vidnesbyrd om, at vi paaskønner og værdsætter den Borgerret, som Mænd af alle Partier er endes om ikke længere at udetukke os fra. Lad os enkeltvis eller foreningsvis alle gøre voert til, at dette Kvindernes Valgretstog kan blive saa anseligt og repræsentativt som det staar i vor Magt. Lad os betragte det som en Ærressag at være med.

1. Fællesudvalget for Danske Kvinders Valgretstog d. 5. Juni 1915:

Th. Daagaard, Sekretær i Danske Kvindeforeningers Valgretsforbund.
 Henni Forchhammer, Formand for Danske Kvinders Nationalraad.
 Elise Hansen, Formand for Danske Kvindeforeningers Valgretsforbund.
 Meta Hansen, Formand i Københavns Kvindevalgretsforening.
 Estrid Hein, Formand for Dansk Kvindesamfundets Københavns Kreds.
 Elise Koppel, i Københavns Kvindevalgretsforening.
 Gyrithe Lemche, Formand for Foreningsudvalget i Dansk Kvindesamfundets Fællesstyrelse.
 Elma Munch, Næstformand for Landsforbundet for Kvinders Valgret.
 Ingeborg Møller, i Landsforbundet for Kvinders Valgret.
 Louise Neergaard, i Dansk Kvindesamfundets Københavns Kreds.
 Astrid Paludan-Müller, Næstformand for Danske Kvinders Nationalraad.
 Astrid Stamp Pedersen, Formand for Dansk Kvindesamfund.

Undertegnede Formænd for Kvindeforeninger og Institutioner slutter sig til Oprabet:

Astrid Blume, Formand for Det hvide Baand (W. W. C. T. U.).
 Ellen Brandt, Formand for Martiforbundet af 1908.
 Isabella Brockenhaus Lassenhielm, Forstanderinde for Diakonissehuset St. Lucasstiftelsen.
 Thora Aurelia Davidsen, Næstformand for Kvindernes Handels- og Kontoristforening.
 Helene Ehrenreich, Formand for Kirkelig Ungdomsforenings kvindelige Afdeling.
 Thorborg Engberg, Formand for Telefonistforeningen.
 Ida Falbe-Hansen, Formand for Den danske Pigeskole.
 Diakonisse, Søster Victoria Jensen, Forstanderinde for Diakonissestiftelsen.
 Mathilde Jensen, Formand for Københavns Kommunalærerforening.
 Petra Laugesen, Formand for Pæd. Fere for Husholdning og Skolekøkkenslættende.
 Kristine Lauritzen, Formand for den københavnske Afdeling af Det hvide Baand (W. W. C. T. U.).
 Johanne Mønter, Formand for Kvindestemmeretklubben.
 Anna Nielsen, Formand for Frederiksberg Kommunalærerforenings Lærerindeafdeling.
 Johanne Nielsen, Formand for Jordemoderforeningen i København.
 Charlotte Norris, Formand for Danske Kvinders Forsvarsforening.
 Johanne Ottosen, Formand for Sundhedsforeningen.
 Sophie von der Osten, Formand for Det nationale hvide Baand og Søsterforeningen indenfor N. I. O. G. T.
 Johanne Petersen Norup, Formand for Ungdomsforeningen »Pax».
 K. S. A. Præstgaard, Formand for Københavns kv. Gymnastikforening.
 Anna Scheel-Nielsen, Formand for Danske Syge-Gymnaster af 1913.
 Lena Silfverberg, Formand for Københavnske Kvinders Kaffeogn.
 Anna Thomsen, Formand for Dansk Massage- og Sygegymnastikforening.
 Henny Tscherning (f. Schultz), Formand for Dansk Sygeplejeråd.

Nærmere Enkeltheder vil blive meddelt gennem Dagspressen.

Bureauets Adresse: Studiestræde Nr. 49^a, K. — Telefon Byen 172.

Da den Opfattelse, baade skriftlig og mundtlig, er Heven fremsat, at det paatænkte Kvindernes Valgretstog skal være et Takketog til Regering og Rigsdag, finder vi det rigtigt at henlede vore Læsesers Opmærksomhed paa, at det i ovenstaaende Oprab til danske Kvinder, ikke et eneste Sted findes Ordet: Tak, men kun en Opfordring til Kvinderne om overfor Offentligheden samlede at tilkendegive, at de paaskønner og værdsætter den Borgerret, som ved den nye Grundlov tildeles dem.

Invitation til kvindeoptoget fra *Kvinden og Samfundet* 1915. Bemærk den nederste tilføjelse om, at der ikke var tale om et takketog, som bladet tilføjede for egen regning. (Jf. Dahlerup & Borchorst 2015)

MOBILISERINGER TIL LIGESTILLING I DAG

At stemmeretsoptoget markerede sejren fremfor kampen betyder dog ikke, at arrangementet var upolitisk eller ahistorisk. Markeringen mobiliserede langt ud over historikeres rækker og også udover aktive ligestillingsforkæmperes rækker. Ifølge DR talte optoget op mod 20.000 mennesker (Jørgensen 2015), og begivenheden fik mennesker i alle aldre til at sætte sig ind i kvinders historiske kampe og – for de omkring 300 deltagere i det historiske optog – ikke mindst i klædedragtens historie for at kunne se ud som de kvinderets-forkæmpere, der i 1915 gik i procession til Christiansborg. De deltagende blokke i optoget talte også organisationer, som spiller en stor rolle i kønsligestilling i dag. Udover Dansk Kvindesamfund deltog bl.a. flere fagforeninger, fx Dansk Sygeplejeråd, der har været og fortsat er en central aktør i kampen for ligeløn. Historiske markeringer som denne kan også skabe grobund for politisk engagement i både fortiden og nutiden. Debatter på facebookgruppen for deltagere i den historiske del af optoget tyder på, at deltagelsen og forberedelsen op til dagen mobiliserede engagement i historien og i kvinders politiske kamp for stemmeret. Det ses fx i denne kommentar:

[...] jeg skal da lige love for, at min ryg stolt rankede sig -helt af sig selv- hele vejen til Christiansborg. Når jeg kunne føle sådan en glæde ved at gå i kvindeoptoget i år 2015, kan jeg sagtens forestille mig hvilken overvældende glæde og stolthed kvinderne i optoget må have følt i 1915. (Gitte Vognsen, 6. juni 2015, deltager i kvindeoptoget i 2015)

For Gitte Vognsen gav deltagelsen i optoget ikke bare anledning til intellektuel refleksion omkring historiske kvinderetskampe, som historiske markeringer, der fokuserer på at formidle viden på mere traditionel vis kan gøre det. Hun fik derimod en kropslig oplevelse af identifikation med historiske subjekter og kampe. Citatet viser samtidig, hvordan re-enactment kan aktivere fantasien om historiske subjekters følelsesliv, og dermed kan bruges til at skabe engagement i historien

MARKERINGERNES POLITISKE SEJRE

De mange forskellige markeringer af 1915-grundloven har tilsammen været med til at omskrive historien om det danske demokrati. I forbindelse med markeringen af 100-året for kvinders kommunale valgret i 2008, spurgte jeg på byvandring med skole- og gymnasieklasser, hvornår det danske demokrati blev indført. Her var svaret hos både elever og deres historielærere næsten altid koblet til afskaffelsen af den enevældige konge med 1849-grundloven. Det tror jeg ikke længere, vil være tilfældet, hvis man spørger gymnasieelever og historielærere efter de mange markeringer af 1915-grundloven. Nu kobles begrebet 'demokrati' ikke længere udelukkende til styreformens, men også til stemmerettens udbredelse. Dét er en af de store succeser for markeringen af 100-året for den almene valgret i Danmark.

Jubilæet er i andre kontekster blevet brugt til at tage spørgsmålet videre fra de allerede opnåede juridiske rettigheder til at fokusere på, at kvinder og mænd fortsat ikke deltager i det offentlige rum og i politik på lige vilkår. Danmarks videns- og udviklingscenter for

Billede fra kvindeoptøget d. 5. Juni 1915. Kvindehistorisk Samling, Statsbiblioteket i København

køn, ligestilling og mangfoldighed, KVINFO sendte sine to eksperter i historie, Jytte Larsen og Jytte Nielsen, ud i hele Danmark for at holde oplæg om stemmeretskampen og kvinders politiske deltagelse i 100 år (KVINFO 2015), og Rigsarkivets forskningsprofessor Birgitte Possing har også rejst Danmark tyndt for at formidle stemmeretshistorien og dens markante kvinder. At koble stemmeretskampen til kvinders nutidige politiske deltagelse er oplagt, for eksempel gennem paralleller mellem eksklusionsmekanismer og herskertechnikker, som ramte de kvindelige stemmeretsforkæmpere før, og som rammer kvinder i politik i dag. DR2 satte i anledning af 100-året for kvinders valgret med programrækken 'Ti stille kvinde!' fokus på kønnet seksuel chikane og trusler om vold, som kvinder i den offentlige debat bliver udsat for. Her deltog markante kvindelige politikere som Zenia Stampe og Johanne Schmidt Nielsen og gav eksempler på den hetz, de bliver udsat for (DR2).

2015 var også året, hvor en kortlægning af den danske magtelite dokumenterede kønnenes ulige magt udenfor den politiske arena. Kortlægningen viser, at kun 12 procent af landets mest magtfulde personer er kvinder. Som journalisten Johanne Mygind konstaterede i en artikel i anledning af grundlovsjubilæet: "Nogle af de vigtigste beslutninger i Danmark træffes stadig i rum, hvor man ikke hører én eneste kvindestemme" (Mygind 2015).

Billede fra kvindeoptøget d. 5. Juni 2015. Foto: Kim Vogsen

Yderligere er de ulige vilkår for kønnenes muligheder i den offentlige debat blevet dokumenteret af organisationen *Who Makes the News*, som konkluderede, at i 122 tilfældigt udvalgte nyhedsprogrammer på DR og TV2 var kun 19 % af de anvendte ekspertkilder kvinder (Andreassen 2015).

Denne type af paralleller til i dag er oplagte at tage op i markeringer af stemmeretten, som ikke tager udgangspunkt i *sejren*, men i stedet retter opmærksomheden mod *kampen*.

HISTORISK FEJRING ELLER HISTORIEN SOM KAMPLADS?

Ved optøget i anledning af 100-årsmarkering startede der ved Kvindehuset i Gothersgade et mindre optog, som sluttede sig til det større optog ved Kongens Nytorv. Optøget var bl.a. en markering af, at kampen for stemmeretten startede langt før 1915, og at feminister og kvindesagskvinder kæmpede for den i mere end 30 år, hvor de vedblivende blev holdt uden for politisk indflydelse og ofte måtte stå på mål for latterliggørelse og hånligheder. Det mindre optog var derfor en hyldest til kvinder som Johanne Meyer og Mathilde Bajer fra *Kvindelig Fremskridtsforening* og Line Luplau fra Kvindevalgretsforeningen, som kæmpede for stemmeretten før Kvindesamfundet offentligt gik ind i sagen. Ved at starte demonstrationen i gården bag det kvinde- og trans-separatistiske kvindehus, som er et

resultat af Rødstrømpebevægelsen; ved i sin indkaldelse at fremhæve kvinder fra den kønsseparatistiske *Kvindelig Fremskridtsforening* og ved at omtale stemmeretsforkæmperne med ”vi”, skrev det mindre optog stemmeretskampen sig ind i en historie om en fortsat feministisk kamp for frigørelse. Parolen for det mindre optog var: ”Vi fik ikke stemmeretten, vi tog den!”, og optoget var dermed også en reaktion på, at det historiske 1915-optog op gennem 1900-tallet er blevet italesat som et ”takketog” til kongen, og at denne begrebsliggørelse blev gentaget af såvel Nationalmuseet som af Danmarks Radio i forbindelse med 100-års jubilæet (fx Natmus.dk; facebook.com/plaftermiddag; den2radio.dk, Pedersen 2015; vaeggen.copenhagen.dk). Det mindre optogs fortolkning af historien stod dermed i modsætning til den historie, som ofte er blevet fortalt.

Den nutidige uenighed om begreberne kan forstås som en kamp om historien, hvor spørgsmålet om takketog eller ej får betydning for, hvilke historiske personligheder og bevægelser, der tildeles aktørskab. Dokumenter i *Danske Kvinders Nationalråds* arkiv viser, at Nationalrådet oprindeligt havde inviteret kvinderetsorganisationerne til et takketog, men i de offentlige og formelle dokumenter om optoget var der ingen formuleringer, der indeholdt ordet ”tak”. Organisationerne bag optoget i 1915 endte nemlig efter heftige diskussioner med en beslutning om at undlade at takke såvel konge som rigsdagsmænd. I stedet udtrykte de sig i en tvetydig formulering om, at optoget skulle være ”et Vidnesbyrd; om, at vi paaskønner og værdsætter den Borgerret, som Mænd af alle Partier er enedes om ikke længer at udelukke os fra” (”Til Danmarks Kvinder!” 1915). Den endelige formulering vægt på, at mændene tidligere havde *udelukket* kvinderne fra stemmeretten, peger på, at det snarere var forargelse end taknemmelighed, der dominerede i fællesudvalget. Det er derfor nok mere korrekt at se formuleringen som organisationernes måde at markere, at de har opnået stemmeretten gennem årtiers kamp og ikke fået den forærende. Da Henni Forchammer på vegne af *Danske Kvinders Nationalråd* holdt tale til kongen efter optoget i 1915, sagde hun derfor - meget bevidst - ikke ”tak”.

Hvis vi taler om kvindeoptoget som en demonstration af taknemmelighed glemmer vi diskussionerne og deres resultat: At kvinderne endte med at *undlade* at takke. Vi nedtoner dermed en radikal politisk dimension af optoget og fratager de deltagende kvinder politisk aktørskab. Dermed fortøner konflikterne i stemmeretskampen sig til fordel for en historie om (national) konsensus. Men kvindeoptoget til Christiansborg må forstås i lyset af, at trods det store politiske flertal bag den nye grundlov i 1915 var der stadig mange, der mente, at kvinders primære plads var i hjemmet og ikke i politiske rum. Denne holdning udtrykte kongen for eksempel i sin tale til optoget med ordene: ”(...) men paa ét Sted kan Kvinden ikke undværes, og det er i Hjemmene. Her kan Kvindens Indflydelse ikke erstattes; thi gennem Barnets Kærlighed til Hjemmet vækkes Kærligheden til vort fælles Hjem: Danmark.” (Larsen 2013:538)

Ved at deltage i kvindeoptoget markerede deltagerne samtidig deres opbakning til kvindesagen og kvindesagsforeningerne fremfor til specifikke partier. Der var i 1915 en stærk tradition for, at partierne havde deres egne processioner på grundlovsdagen den 5. juni,

og at processionerne fungerede som ”datidens opinionsundersøgelse” for styrkeforholdet mellem partierne (Larsen 2013:537). At samles mellem 12.000 og 20.000 kvinder i gaderne i 1915 var derfor ikke et ufarligt udtryk for enighed med kongen og magtens mænd, men en politisk handling. I medierne anno 2015 var det dog ikke denne vinkel, der dominerede. Genopførslen af kvindeoptoget lignede heller ikke en politisk manifestation for ligestilling, men var snarere karakteriseret af at være en national fejring. Optoget blev modtaget i Slotshaven ved Christiansborg af Dronning Margrethe, og Dronningen blev mødt med klapsalver af kvinder, der var klædt i kjoler og hatte i 1915-stil. Danmarks første kvindelige statsminister, Helle Thorning Schmidt, opfordrede i sin tale deltagerne til at fortælle små danske piger, at de kan blive ”lige det, de vil!” og erklærede dermed implicit ligestillingskampen for et overstået kapitel. Det er svært på én gang at fejre, ”at vi har sejret” og samtidig invitere til refleksioner om, hvordan køn fortsat strukturerer samfundet i dag eller til refleksioner om, hvilke mikroaggressioner, der rammer kvinder og minoriteter, der deltager i politik eller til refleksioner om, hvilke radikale politiske tanker i dag, der kan sidestilles med, hvor radikalt det i slutningen af 1800-tallet var at kræve, at demokratiet skulle inkludere kvinder af alle klasser og arbejdere af alle køn.

Dansk Sygeplejeråd, billede fra kvindeoptoget d. 5. Juni 2015. Foto: Kim Vogensen

EN FEJRING AF NATIONEN OG DEN UPOLITISKE KONSENSUS

I den historiske genopførsel af Danske Kvinders Valgretstog i 2015 blev det den pragmatiske, konsensusføgende og nationalt-sindede feminisme, der kom til at repræsentere historien om stemmeretten. Moralen af en historiefortælling, der glemmer den tidlige kamp for rigsdagsstemmeret, kan blive, at kampen for ligestilling og frigørelse bedst lykkes, hvis den undlader at koble sig til andre radikale kampe, og hvis den organiserer sig på et såkaldt upolitisk grundlag. Ved at fremhæve en organisation som *Dansk Kvindesamfund*

Foto: Bolette Frydendahl Larsen

og dens kamp for politisk stemmeret uden at tale om organisationens tidligere *afvisning* af at inkludere denne i sit program, forpassedes muligheden for at skabe en nutidig forståelse for, hvordan kravet om kvinders stemmeret til Rigsdagen bevægede sig fra en position som for politisk og for radikalt i slutningen af 1800-tallet til en legitim og demokratisk tværpolitisk sag efter systemskiftet i 1901.

Optoget i 2015 havde da heller ikke til formål at skabe politisk refleksion om, hvordan krav, der på ét tidspunkt er radikale, senere kan blive politisk legitime eller at fremhæve radikale kræfter, der reformerede det danske demokrati gennem organisering. Optoget var derimod ifølge arrangørerne "en folkelig fejring af det danske demokrati!" og invitationen understregede, at optoget på Christiansborg ville blive "modtaget af det officielle Danmark ved en stor festceremoni" (Kvinderådet.dk 2015). Markeringen af stemmeretten blev derfor også en fejring af Danmark som nation – og dermed implicit i modsætning til og i konkurrence med – andre nationer. På denne måde var optoget parallelt til optoget i 1915, der også blev modtaget ved en stor festceremoni, hvori tidligere konflikotlinjer om stemmeretten nedtonedes (jf. Larsen 2013:536ff).

PERSPEKTIVER TIL DET SVENSKJE JUBILÆUM I 2021

Når Sverige om ikke så længe skal markere 100-året for svenske kvinders valgret, er det værd at spørge sig selv om, hvordan historien om stemmeretten politiseres. Er det muligt at fejre en historisk begivenhed uden samtidig at fremstille historie som progression? Er det muligt at fejre opnåede rettigheder for ligestilling uden samtidig at skrive med på en historie om, at (køns)ligestilling var et historisk problem, som er løst i dag? Er det muligt at fejre stemmeretten uden at gøre det til en fejring af nationen? Er det muligt

at fejre stemmeretten og samtidig formidle de konflikter og konflikotlinjer, der gik forud for dens gennemførelse? En fest eller en fejring indikerer, at kampen er slut. Måske er det muligt at *markere* kampen for stemmeretten snarere end at fejre den endelige sejr og derved undlade at gøre markeringen til en national fest?

Kampen for stemmeret var lang og kringlet og de danske bevægelser var en del af en international bevægelse, og den blev ført af kvinder og mænd, der trodsede tidens forestillinger om, hvad kvinders rolle i samfundet var. Den historie kan bruges til at sætte kritisk blik på nationalstatens selvfølghed i historieskrivningen og på politiske spørgsmål som fx, hvem der er ekskluderet fra at være politiske aktører i dag, og hvilke politiske perspektiver på demokrati, der fremstår ligeså radikale som almen stemmeret gjorde, da det blev sat på dagsordenen i slutningen af 1800-tallet.

REFERENSER

LITTERATUR

- Andreassen, Rikke 2015: "Køn i danske medieinstitutioner og danske tv-medier", *Nordicom-information*, særnummer: Medier og køn, 2015:37
- Bladt, Lene Elmegaard 2014: "Kvindesagsorganisationerne og valgretsspørgsmålet 1871-1915", *Danmarkshistorien.dk* <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/kvindesagsorganisationerne-og-valgretsspørgsmålet-1871-1915> (Hentet 2015-08-28)
- Dahlerup, Drude & Borchorst 2015: *Før og efter stemmeretten: Køn, demokrati og velfærd*, København: Frydenlund
- Fællesudvalget for Danske Kvinders Valgretstog d. 5. Juni 1915: "Til Danmarks Kvinder!", *Kvinden og Samfundet*, Nummer 9, Årgang 31, 30. maj. <http://www.kvinfo.dk/side/444> (Hentet 2015-08-27)
- Larsen, Jytte 2008: "Heltinder og antihelte. Kvindevalgretskampens historiografi". I Lützen and Nielsen (red.): *På kant med historien: Studier i køn, videnskab og lidenskab tilegnet Bente Rosenbeck på hendes 60-årsdag*, 307-327, København: Museum Tusulanums Forlag.
- Larsen, Jytte 2013: "Kvindevalgret, kvindebevægelse og politiske partier. En analyse af danske strategidiskussioner 1901-1915", *Historisk tidsskrift*, København: Den danske historiske forening, Vol. 92.
- Larsen, Jytte 2015: *Også andre hensyn: Dansk ligestillingshistorie 1915-1953*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Mygind, Johanne 2015: "At få stemme", *Weekendavisen*, Kultur uge 23, 2015, 27. marts. <http://www.weekendavisen.dk/art/faa-stemme> (Hentet 2015-08-28)
- Nielsen, Jytte 2015: "Kampen for stemmeret", *Nettidsskriftet Kvinfo*. Tema: 1915-2015 Stemmeret i 100 år! <http://kvinfo.dk/2015/kampen-stemmeret> (Hentet 2015-08-28)
- Pedersen, Mads Bruun 2015: "Ingen kongetak for kvinde- og tyendestemmeret", *Avis i anledning af Arbejderhistoriefestival*, Selskabet til forskning i arbejderbevægelsens historie, 25. April. http://sfah.dk/upload_dir/docs/Diverse/Endelig-arbejderhistoriefestival_2015_avis_enkelt sider.pdf (Hentet 2015-08-28)

WEBMATERIALE

- Jørgensen, Anna Sol 2015: "Historisk kvindeoptog genopført i København", *dr.dk*, 5. Juni. <http://www.dr.dk/nyheder/billeder-historisk-kvindeoptog-genopfoert-i-koebenhavn> (Hentet 2015-08-28)
- Michael Jeppesen 2015: "Ti stille Kvinde!", *DR2*, 9. januar. <https://www.dr.dk/tv/se/ti-stille-kvinde/ti-stille-kvinde-1-3> (Hentet 2015-09-01)
- Kvinderådet 2015: "Grundlovsoptog d. 5. juni 2015", i *Nyhedsbrev*, 27. Marts. <http://kvinderaadet.dk/grundlovsoptog-d-5-juni-2015> (Hentet 2015-10-08)
- Vognsen, Gitte 2015: "Opslag d. 6. Juni 2015", i facebookgruppen *Det historiske kvindetog 5. Juni*. (Hentet 2015-08-28)
- Kvinfo 2015: "Tidligere arrangementer", <http://kvinfo.dk/node/1064/arrangementer/arkiv> (Hentet 2015-08-28)
- P1 eftermiddag 2015: "Opslag d. 5. Juni 2015". <https://www.facebook.com/p1eftermiddag/posts/987115907979284> (Hentet 2015-08-28)
- Den2radio.dk 2015: "Uge 25". <http://den2radio.dk/udsendelser/den2radio-uge-25-2015/> (Hentet 2015-08-28)
- Nationalmuseet 2015: "Dansk Kvindesamfunds banner", *Genstande af enestående betydning/Genstande fra Danmarks Nyere Tid (1660-2000)*. <http://natmus.dk/historisk-viden/temaer/genstande-af-enestaaende-betydning/genstande-fra-danmarks-nyere-tid-1660-2000/offentligt-liv/> (Hentet 2015-08-28)
- Københavns Museum, 2009: "Kvindernes takketog til Amalienborg i anledning af den nye grundlov 1915," foto på *Væggen*. 6. Oktober. <http://vaeggen.copenhagen.dk/media/667> (Hentet 2015-08-28)

NOTER

1. Tak til Katrine Manfred Swets for at bidrage med viden om Danske Kvinders Nationalråds diskussioner om grundlovsoptøget i 1915 og for feedback og samtaler, der har inspireret denne artikel. Også tak til Nina Boelslund Nielsen for inspirerende feedback på artiklen.
2. 1886 er også året, hvor oppositionen satte kvindevalgret på Rigsdagens dagsorden. (Larsen 2015:10)
3. De mange nye organisationer organiserede sig i en periode sammen i paraplyorganisationen *De samlede Kvindeforeninger*, som dog var for politisk til Kvindesamfundet (Bladt 2014).
4. Alle tre er for øvrigt aktive i *Øresundsnätverket för kønshistorisk forskning*, der står bag dette temaanummer.
5. Som historiker Jytte Larsen har pointeret, er den internationale dimension af kvindesagen blevet nedtonet i dansk kvindehistorie siden Gyrithe Lemches udgivelse af "Dansk Kvindesamfunds Historie gennem 40 Aar" (Larsen 2008:311).

BILLEDMATERIALE

Fotografi på sida 12 av Kim Vognsen